

горные районы Франции). Цель этих выплат: компенсировать своеобразную отрицательную земельную ренту, повышающую издержки производства, например, в гористых и северных районах. Количество и общая площадь ферм, которые классифицировались как менее благоприятные, постоянно росли, и теперь площадь таких ферм составляет почти половину всех сельскохозяйственных угодий в странах ЕС. В Финляндии все хозяйства вообще получают погектарные субсидии, а севернее 62 градуса широты введены повышенные цены и особые надбавки. Такие же льготные надбавки существуют на севере Швеции. Аналогичная система и в Норвегии. В Австрии, Швейцарии и в горных районах Франции давно применяется погектарная система дотаций или в расчете на голову скота.

В системе государственного регулирования большое внимание отводится поддержке финансовых ресурсов фермерских хозяйств. Оно осуществляется путем создания сельскохозяйственных кооперативных банков, развития сельской кредитной кооперации, ориентированной не на прибыль, а на обслуживание, расширения системы ипотечного кредита, установления щадящего налогового режима для сельского хозяйства.

В странах с развитой рыночной экономикой весьма высока степень воздействия государства на формирование производственной инфраструктуры агропромышленного комплекса: осуществление мелиоративных проектов, создание дорожной транспортной сети, осуществление мер по рекультивации земель, строительство ферм и птицеферм, складов сельхозпродукции, навесов, мастерских, производственных линий, ветеринарных лабораторий, гаражей, станций техобслуживания и многого другого.

Наиболее широко практикуемые в зарубежных странах меры государственной поддержки агропромышленного комплекса можно представить в виде двух групп: меры прямого и косвенного государственного субсидирования.

К мерам прямого государственного субсидирования относится поддержка доходов сельхозпроизводителей, которая заключается в:

- ✓ прямых государственных компенсационных платежах;
- ✓ платежах при ущербе от стихийных бедствий;
- ✓ платежах за ущерб, связанный с реорганизацией производства (выплаты за сокращение посевных площадей, вынужденный забой скота и т.д.).

К мерам косвенного государственного регулирования АПК относятся:

- ✓ ценовое вмешательство на рынке продовольствия посредством поддержки внутренних цен на сельскохозяйственную продукцию, установления квот, тарифов, налогов на экспорт и импорт продовольствия;
- ✓ компенсация издержек сельхозпроизводителей на приобретение средств производства путем предоставления субсидий на приобретение удобрений, ядохимикатов и кормов, выплаты процентов по полученным кредитам, выплаты по страхованию имущества;
- ✓ содействие развитию рынка, предусматривающее выделение государственных средств на разработ-

ку и осуществление рыночных программ, субсидии на хранение продукции и транспортные работы по перевозкам продукции;

- ✓ содействие развитию производственной инфраструктуры, которое предполагает выделение государственных средств на проведение мероприятий долгосрочного характера, обеспечивающих рост эффективности производства – субсидии на строительство производственных помещений, осуществление ирригационных проектов, рекультивацию земель, а также на содействие созданию фермерских объединений.

В структуре государственных субсидий зарубежных стран наибольший удельный вес занимают средства на поддержку цен. В современных концепциях ценообразования на сельскохозяйственную продукцию в странах с развитой рыночной экономикой предусматривается активное государственное вмешательство в формирование и регулирование цен. Система государственного регулирования цен практически во всех странах с развитой рыночной экономикой одинакова и предусматривает:

- ✓ установление верхних и нижних пределов колебания цен и индикативной или условной цены, которую стремится поддерживать государство;
- ✓ закупку либо продажу нескоропортящейся продукции в целях товарной интервенции и поддержания желаемого уровня цен.

Общей основой ценообразования в сельском хозяйстве зарубежных стран является приведение в соответствие закупочных цен на сельскохозяйственную продукцию общественно необходимым затратам на ее производство и реализацию. При этом стремятся учитывать уровень и динамику мировых цен. Важнейшей функцией цены остается регулирование доходов сельского хозяйства для дальнейшего развития отрасли. Система ценообразования предусматривает оперативное слежение за динамикой цен на средства производства, издержек и доходов в сельском хозяйстве, цен на конечную продукцию и услуги сельского хозяйства.

Обобщая вышесказанное, в заключение следует отметить, что в странах Запада государственное регулирование сельского хозяйства стало неотъемлемой частью экономической реальности. Именно за счет государственного вмешательства удалось создать стабильный рынок сельскохозяйственной продукции и обеспечить необходимый уровень продовольственной безопасности и доходов граждан. Необходимо отметить, и то, что сельскохозяйственный потенциал большинства экономически развитых стран заключается не столько в количестве аграрных предприятий, объемах производимой сельскохозяйственной продукции, сколько в научно-техническом уровне обеспечения производственного процесса, в умении рационально использовать ограниченные природно-климатические ресурсы за счет повышения эффективности системы управления. Вышеназванные факторы, безусловно, способствуют повышению качества выпускаемой сельхозпродукции, обеспечивают ей высокую конкурентоспособность на мировом рынке и продовольственную безопасность государства.

Надійшла до редакції 18.09.2009

К. Паливода, канд. экон. наук, Голова Правління АКБ "Аркада"

СУЧАСНІ ГРОШІ ЯК БАЗОВИЙ ІНВЕСТИЦІЙНИЙ ІНСТРУМЕНТ

В статті аргументується думка, що інвестиції в сучасному розумінні цього поняття отримали розвиток лише після втрати грошима золотого забезпечення, причому сама емісія нових грошей стала одним з інвестиційних ресурсів.

Thought argues that investment in the modern sense of the concept were developed only after the loss of money their gold content, and the money issue itself has become one of investment resources.

Вважається, що цивілізаційний економічний розвиток людського суспільства отримав відчутний імпульс

завдяки трьом великим винаходам – вогню, колеса й грошей. Тому не випадково, що проблематика виник-

нення грошей, їх всезростаючої ролі в суспільстві відносяться до однієї з найбільш популярних серед економістів-дослідників [1]. На ці теми випускається багато книг, публікується безліч статей у різноманітних спеціалізованих і масових виданнях, пишуться підручники і захищаються дисертації.

Водночас необхідно визнати, що в дослідженнях з інвестиційної тематики о такому питанню, як розвиток самого інструменту здійснення інвестицій – грошей, уваги приділяється недостатньо. Сучасні інвестиції – це вкладення грошей; самі гроші протягом загальної історії людства пройшли чималий шлях розвитку й кардинально змінилися, однак ці зміни, здається, цікавлять лише обмежене коло вузьких фахівців з економічної теорії, а професіонали інвестиційного бізнесу цілком задовольняються тими ж загальновідомими уявленнями, що й пересічні громадяни. Що таке гроші – знають уже діти дошкільного віку й навіть особи з обмеженими розумовими властивостями, бо за них можна придбати все, що можна побажати. "Гроші – це все", як твердить один із найкоротших студентських анекдотів. Тисячі років, аж до відкриття атомної структури матерії, сотні і тисячі найкращих вчених шукали таємницю "філософського каменя" – магічного способу перетворювати простий метал у золото, з надією на збагачення. Щоправда, якби їх зусилля скінчилися успіхом і золота стало багато, як піску, воно втратило б купівельну спроможність – заклади горючого обігу невблаганні.

Гроші необхідно вивчати передусім тим, хто керує суспільством, бо нерозуміння чи хибне розуміння їх природи може спрямувати суспільну думку і, відповідно, суспільну активність у хибному напрямку. На жаль, констатує один з найбільш визнаних авторитетів у теорії грошей, в Україні "...сучасна грошово-кредитна політика не спирається на глибоке розуміння природи сучасних грошей і кредиту" [2].

Водночас можна стверджувати, що у більшості людей, навіть фахівців, існує нерозуміння віртуальної природи сучасних грошей, які вже не мають відношення до золота і випускаються державою виключно під гарантію стабільного поточного товарообігу всередині даної країни. Так, у одному з найбільш авторитетних американських видань для фахівців інвестиційного бізнесу стверджується: "Гроші – це засоби платежу; інструмент, символ або предмет (металевий або паперовий), за допомогою яких здійснюються платежі при передачі цінностей від однієї особи іншому" [3].

По суті, маємо тавтологію – гроші – це те, за допомогою чого купують. Якби нам сказали, що їжа – це те, що їдять, а одяг – це те, що одягають, то ми б не задовольнялися таким поясненням, бо можна з'їсти й отруйне, а одягати непотребне. Нам треба знати, що таке їжа й одяг, і ми вимагаємо пояснення від фахівців у цій справі, але чомусь далеко не завжди цікавимося, що ж таке гроші – лише на тій підставі, що кожен знає про них з раннього дитинства.

У цьому відношенні слід віддати належну шану марксизмові, який цілком справедливо вважав гроші історичною категорією, тобто такою, що виникла за певних обставин на певному етапі розвитку людства, пройшла шлях свого розвитку і має перерости у якусь іншу сутність, тобто зникнути з історичної арени. Щодо останнього, не будемо заглиблюватися в дискусію (будемо вважати, що такий час ще не настав), але спробуємо визначити, на якій стадії розвитку знаходяться гроші у наш час, поки вони ще є і напевне вже не такі, як у роки життя основоположника марксизму.

Тисячі років з того моменту, як люди почали користуватися грошима, їх роль виконували монети з золота

чи срібла. Однак вже в XIX столітті почали виникати проблеми – почало невистачати грошового матеріалу. Удосконалення технології супроводжувалося катастрофічним погіршенням природно-геологічних умов цієї діяльності, бо багаті родовища швидко вичерпалися, новітні методи допомагали лише освоїти бідні руди, але все одно з величезними витратами*.

Водночас ще до того, як брак золота почав відчуватися, в середньовіччі, з'явилася розмінна на монетний метал паперова купюра, спочатку – просто як квитанція, що свідчила про здачу на зберігання певної кількості золота, причому не до банків, яких ще не було, а до ювелірних майстерень – просто тому, що вони за родом діяльності мали надійні сховища. Лише пізніше утворилися банки, які за своєю назвою прямо вказують на своє призначення – зберігати в них покладене. Оскільки золото все однакове, непотрібно було видавати вкладнику саме те золото, яке він свого часу поклав на зберігання – "квитанції" почали випускати на пред'явника, без вказування прізвища, стандартні, просто на певну кількість дорогоцінного металу. Оскільки золото вже було грошима і певна кількість складала грошову одиницю, банківські вимоги ("банкнота" дослівно саме це означає) вказували не на кількість золота у мірах ваги, а на кількість грошових одиниць – фунтів, піастрів чи ескудо, що було повністю зрозумілим для користувачів. Втім, до закінчення XIX століття паперові гроші не відігравали вирішальної ролі в економіці – вони були блідю тінню всемогутнього золота.

Золоті гроші деякою мірою можна назвати найдосконалішим надбанням людства – у тому розумінні, що далі їх вдосконалити вже неможливо, та і потреби такої не могло виникнути. Вони якнайкраще виконували всі: функції, яких ринкова економіка очікує від посередника в обміні – і міри вартості, і засобу платежу, і засобу заощадження, причому однаково успішно виконували ці функції в усіх "цивілізованих" (тобто ринкових) країнах світу.

На відміну від абсолютної більшості товарів, кількість праці, необхідної для видобутку золота, зі століття в століття мало змінювалась – тобто, золото як міра зберігало майже повну стабільність протягом тривалого часу, причому ця стабільність не могла бути порушена ніякими науковими відкриттями і технологічними інноваціями. Надто вже мало його у земній корі, надто воно розпилене, щоби очікувати катастрофічного здешевлення. Тому вимірювати вартості всіх товарів саме у золоті дуже зручно, і нічим його замінити не можна.

Так само зручно й платити золотом – воно досить коштовне, щоби для купівлі мало не будь-якого товару вистачило вмісту гаманця, водночас дозволяє робити і відносно дрібну монету, а коли є потреба в найдрібнішій – можна використати інші, дешевші матеріали, хоч би мідь, нікель тощо. Причому платити можна не тільки в тій країні, де карбувалася монета – вони могли бути різними за номіналом, однак золото є золото, і обміну однієї валюти на іншу при перетині кордонів ніхто не робив. Франція майже все середньовіччя воювала з Англією, однак громадяни обох країн вільно користувалися як екою та луїдорами, так і гінеями та пенсами. Україна протягом сотень років не мала власної державності і, відповідно, власної монетарної системи, різні її частини відносились до сфери впливу різних держав, однак проблеми з розрахунками не було ніколи – наші

* Іноді в Україні звучать звинувачення на адресу держави в ігноруванні власного золотовидобутку – мовляв, мільярди втрачаємо. Насправді, всі запаси золотих руд в Україні при повному використанні здатні принести менший прибуток, ніж раціональна організація сільськогосподарського виробництва у пересічному сільському районі. А забруднення середовища від золотовидобутку таке, що краще б тих прибутків і не прагнути.

чумаки та прості селяни, не говорячи вже про козаків, вільно використовували гроші всіх країн Європи та Азії.

Фізичні властивості і незмінність вартості золота роблять його просто-таки ідеальним інструментом для зберігання – не потребує ніякого захисту, хоч у землю закопай чи на дні колодязя втопи, через віки видобувай – і маєш ту ж цінність. Більше того, цінність скарбу зростає – в усіх виробничих сферах відбувається технологічний прогрес, одиниця споживної вартості дешевшає, а золото – ні.

Кому велика цінність золота здавалася надто вже принадливою для грабіжників – завжди міг здати його на зберігання до надійного сховища за помірну плату, "квитанцію" з цієї "камери схову" отримати іменну – і мати повну гарантію, що грабіжникам надбання не дістанеться. При бажанні можна отримати "квитанцію" на кредит'яника (банкноту, тобто вимогу до банку як місця зберігання) і легко розплатитися нею за будь-який товар – кожен продавець розуміє, що насправді оплата здійснюється золотом. До речі, саме в цей факт є основою для визначення паперових грошей як кредитних. Віддаючи товар за паперову банкноту, продавець у цей момент не отримує взамін реального еквіваленту – отже, він надає кредит покупцю, який буде погашений лише після того, як папірець буде обмінаний на золото. Як правило, у більшості випадків цього не робилося – банкнота використовувалася для нової купівлі, тепер уже вчорашній кредитор стає, в свою чергу, позичальником, бо взамін нічого не вартого папірця отримує цілком матеріальну вартість – і всі складні процедури оформлення кредиту непотрібні, бо їх замінює сама по собі паперова банкнота.

Водночас слід вказати, що ідеальна придатність золотих грошей до зберігання відіграє несприятливу роль для інвестиційного процесу – як інструмент придбання інвестиційних товарів вони, зрозуміло, так само ідеальні, як і для купівлі споживчих; але чи багато знайдеться бажаних вкладати свої заощадження як інвестицію, ризикувати, у той час як цінність грошей зростає сама собою, без всякого ризику? Певною мірою з цієї причини інвестиції як такі в епоху металевих грошей були мало розвинені, фінансового ринку в сучасному розумінні не існувало.

Як бачимо, золоті гроші виявилися настільки досконалими, що людство нібито не мало ніякої потреби замінювати їх будь-чим іншим. Всі інші товари, які до цього використовувалися в якості посередника, мали кожен свої недоліки, і їх витіснило золото, яке, виявляється, жодного недоліку не має.

Однак дорогоцінний метал таки втратив свою роль у людському суспільстві, як втратили багато з людських винаходів. Причому тут є принципова відмінність – у всіх інших випадках нове, що прийшло на заміну, виконує свої функції краще. Електроніка прийшла на заміну телеграфу Едісона, грамофону – але ж із кращою якістю звучання і зручністю. Автомобіль краще перевозить людей і вантажі, ніж вози і карети, трактор краще обробляє землю, ніж воли і коні. А от паперові гроші, які прийшли на заміну металевим – гірші, бо погано виконують будь-яку з функцій, з яким так досконало справлялися металеві.

Не маючи власної цінності, паперова грошова одиниця як міра вартості є віртуальною, засновується на добрій волі влади, яка утримує грошову масу у відповідності до товарної – але в будь-який момент може цю рівновагу порушити, і надійна досі міра виявиться фіктивною. І повернутися до золота як міри неможливо – його ринкова ціна стрибає непередбачувано.

Відсутність надійної міри цінності – велика проблема для сучасної економіки, вирішити цю проблему кардинально неможливо в принципі, тому доводиться застосовувати певні статистичні хитрощі на зразок "незмінних цін

такого-то року", або використовувати за базу оцінки більш-менш тверду валюту однієї з країн – однак нема гарантії, що ця країна знеацька не впаде в інфляційний процес. Одним з методів запобігання ризикам, які виникають у інвестиційному процесі внаслідок органічно притаманної паперовим грошам нестабільності як міри, є конструювання умовних одиниць виміру цінності – так, український банк "Аркада" для цієї мети винайшов власну розрахункову одиницю – "Одін", а більшість інших використовують таємничу одиницю "у.о.", насправді – долар США. Повноцінної заміни металевим грошам людство віднайти нездатне – але змушено з певних причин з цим миритися і все одно не може повернутися назад, до використання золота як грошей.

Справа в тому, що гроші виконують свої функції не відокремлено, а комплексно, в єдності всіх функцій одночасно. Платіжна функція грошей неможлива без наявності у них масштабу цін, тобто міри, а здатність бути інструментом заощадження гроші мають лише тому, що вони є одночасно засобом платежу. Не вдасться зберегти металеві гроші як міру і засіб заощадження, а паперові – як інструмент платежу. Можна використовувати або металеві гроші з усіма їх достоїнствами, або ж паперові з усіма недоліками – іншого не дано.

Звичайно, за такої альтернативи слід би було залишитися при золотих грошах і не переходити до використання гірших, якби не єдиний недолік золота як грошового матеріалу – його надто мало для того, щоби задовольнити потреби економіки всієї планети. Причому мало не у фізичному розумінні, а у відношенні до потреби – і катастрофічно мало.

Ще в середньовіччі було зрозуміло, що гроші виконують свої функції справно лише в тому випадку, коли вони є в достатній кількості. К. Марс у "Капіталі" наводить формулу кількості грошей, необхідну для забезпечення потреб економіки, знайому всім, хто вчився в радянських вузах. Показово, що Маркс, котрий аж ніяк не страждав на надмірну цнотливість, жодного разу не вказав на цю формулу як власне відкриття – наводить її як саме собою зрозуміле.

$$K_n = \frac{\sum C + P - K - VP}{O},$$

де $\sum C$ – сума цін всіх товарів, що продаються протягом року, P – платежі за угодами попереднього року, термін яких наступив, K – продаж товарів у кредит, які будуть оплачені в наступному періоді, VP – угоди, платежі за яким взаємно погашаються (бартер), O – кількість обертів грошової одиниці протягом року.

Інакше кажучи, грошей для нормального функціонування економіки треба стільки, скільки продається товарів протягом певного часу, з урахуванням можливості кожної грошової одиниці обслужити послідовно кілька операцій купівлі-продажу.

Значно пізніше подібну ж формулу наводить І Фішер, "батько" монетаризму:

$$MV = PQ,$$

де M – кількість грошей, V – швидкість їх обігу, P – ціни товарів, Q – кількість товарів

Не треба мати вищу математичну освіту, щоби зрозуміти, що маємо одну й ту ж формулу – у формулі Маркса вилучити як несуттєві величини кредити і бартер, а знаменник перенести у праву частину; або у формулі Фішера у ту ж праву частину перенести швидкість обігу.

Використати ці формули для практичних розрахунків практично неможливо – надто вже багато товарів обертається навіть у маленькій країні, не всі вони попадають в облік, але суть зрозуміла без точних підрахунків: чим більше стає товарів, тим більше треба грошей. У будь-який

момент можливі три випадки: або грошей стільки, скільки треба, або більше, або менше. У перших двох випадках економіка сприймає стан як належний і не проявляє ніяких емоцій (ми ж не радіємо безперервно лише тому, що у водогоні є вода). Зайвими гроші не будуть, навіть коли їх набагато більше за реальну потребу – у найгіршому випадку просто перечекують до того часу, коли будуть потрібні (а ще краще, звичайно, будуть вкладені нехай не в гостро потрібні, а перспективні важливі інвестиційні проекти, наприклад, у збереження довкілля).

До нестачі грошей економіка відноситься гостро негативно – доводиться повертатися до "бартеру", тисячі років як забутого натурального товарообміну, а товарообмінні процеси настільки ускладнилися, що в багатьох випадках обмін стає взагалі неможливим.

Гроші виконують у ринковій економіці ту ж функцію, що вода у живій природі – вони переносять поживні речовини від одної клітини до іншої. Немає води – нема життя, хоч поживних речовин вдосталь. Зате як буває природа там, де води навіть забагато – щоправда, не самої води, треба ще ґрунт і вдосталь сонця. Економіка настільки страждає від найменшого дефіциту в грошах, що здатна миритися з будь-чим – аж до визнання майже справжніми фальшивок, не говорячи вже про сприйняття "полегшеної" монети чи прямих сурогатів замість грошей.

Важко провести достеменні кількісні обчислення, але можна вважати, що до середини XIX століття між кількістю золота як грошового матеріалу і сукупним товарооборотом дотримувалася певна адекватність. В окремих випадках держава випускали в обіг більше паперових грошей, ніж мали золота на їх забезпечення, але ці періоди тривали історично недовго, і становище вирівнювалося. Наприклад, напередодні наполеонівських воєн ситуація загрожувала обернутися катастрофою, якби громадяни ринулися у паніці обміняти всі паперові гроші на золото, і в 1797 р. банк Англії прийняв Акт про обмеження конвертованості, відповідно до якого вільний обмін банкнот, що перебували в обігу, на дорогоцінні метали призупинили. Цей тимчасовий захід використовувався 24 роки, але ж потім обмеження на обмін були зняті [4].

До XIX століття у світі все ще панував "золотий стандарт", золоті монети перебували у вільному обігу, паперові гроші випускалися лише за умови повного золотого забезпечення, і емісійні банки були зобов'язані вільно розмінювати паперові асигнації на золото. Срібло виконувало роль матеріалу для монети, курс якої коливався у зв'язку зі зміною співвідношенням цін на золото й на срібло. Майже все добутоє золото у той час негайно перероблялося на золоту монету, однак промисловий розвиток призвів до такого нарощування кількості різноманітних товарів, що добутого з надр золота однаково все одно не вистачало.

У другій половині XIX століття потреба в грошах ставала все гострішою, золотий стандарт ще не було відмінено, однак на практиці принцип обов'язковості повного золотого забезпечення емісії банкнот майже не витримувався. Власники паперових грошових знаків не мали потреби обмінювати їх на золото – вони знову і знову вкидали їх у обіг, купуючи товари чи послуги. Тому емісійні банки мали змогу при потребі обміняти випущені ними банкноти на золото – частка таких операцій була незначною у порівнянні з товарно-грошовим оборотом.

У серпні 1914 року вибухнула Перша світова війна – і система "золотого стандарту" звалилася назавжди. Для покриття військових витратків в усіх воюючих державах було випущено таку кількість грошей, що ні про який "золотий стандарт" не могло бути й мови. Варто зауважити, що на цей час приватні банки майже в усіх країнах були позбавлені права випуску паперових банкнот, цю функ-

цію перебрала на себе держава, або зосереджуючи емісію у державному банку, або надаючи ліцензію на випуск найбільш надійному. США мало не останніми в 1914 році взяли в державні руки монополію на випуск доларів – щоправда, не державним банком, а обмеженим колом приватних. Золото стало гостро дефіцитним, вільне переміщення його через кордони було заборонене всіма державами. Однак міждержавні закупівлі на військові потреби, які потребували розрахунку золотом, були величезними, активні учасники війни – Германія, Франція, Росія, Англія позбулися значної частини своїх золотих запасів. Зате безмірно розбагатіла Америка, що постачала супротивників військовим спорядженням і зброєю.

Друга світова війна викликала нові військові видатки, золото з СРСР і Англії рікою потекло в США. Англія вже до 1943 р. віддала весь свій золотий запас американцям. У часи війни у Магадан щомісяця приходив за радянським золотом американський підводний човен, взамін у СРСР потягнулися транспорти з американською допомогою. До 1949 року у Форт-Ноксі, державному сховищі золота США, нагромадилася найбільша кількість золота, коли-або зібрана в одному місці – 21 800 тонн.

Слід сказати, що США вдало використали реальне становище. Золота у світі менші, ніж потрібно для забезпечення потреб ринку, і все одно світу довелося б замінити його гіршими грошима. За підрахунками дослідницького відділу найбільшої американської золототоргівельної фірми "Дж. Арон энд компани", за всю історію у світі видобуто 2843 млн. унцій (88 тис. г) золота, з яких у цей час втрачено 311 млн. унцій (9,7 тис. т), тобто близько 11 % [5]. За іншими даними, золота видобуто 100 тис. тонн, є навіть цифра 227 тис. тонн [6]. Навіть якщо було б можливо зібрати все це золото в банківські сховища для забезпечення емісії грошей, то вистачило б хіба що на гарантованість одного лише долара США, але ж американська економіка становить лише одну п'яту всієї світової (хоч частка долара у світовому грошовому обороті й більша). Точна цифра не принципова, головне – знати, що золота не так багато і багато ніколи не буде.

Однак США деякий час мали дійсно достатні золоті запаси, і це надало їм можливість завоювати фактичну світову монополію на випуск грошей. Це почалося ще під час війни – 1944 року, коли результат війни був безсумнівним, у Бреттон-Вудсі (штат Нью-Гемпшир) було скликано міжнародну конференцію за участю 44 країн. Саме тоді, на цій конференції були створені Міжнародний валютний фонд (МВФ) і міжнародний банк розвитку й реконструкції (МБРР). В уставі МВФ і МБРР був записано: "Паритет валюти кожної країни-члена буде виражений у золоті, як загальному знаменнику, або в американських доларах ваги й проби, що існували на 1 липня 1944 року".

Наповнивши світ своїми грошима, спочатку такі забезпечені золотим запасом, США вчасно дали "задній хід". Під тим приводом, що необхідно уникнути остаточної втрати державних золотих запасів і загрози збільшення зовнішньоторговельного дефіциту, 15 серпня 1971 року президент Ніксон виступив із заявою, що Вашингтон скасовує розмін доларів на золото. Сполучені Штати неодноразово закликали великі країни, щоби ті ревальювали свої валюти відносно долара, однак ніхто не поспішав це робити – навпаки, у 50 – 60-ті роки минулого століття майже всі держави активно використовували девальваційний ефект для укріплення своїх експортних позицій. Багато хто вважає, що це було зроблено лише з тої причини, що Де Голль змусив обміняти значну кількість належних Франції доларів на золото – мовляв, якби не цей випадок, долар і надалі залишився б забезпеченим золотом. Але якби Де Голль і не здійснив таку операцію, колосальний розрив між доларовою масою і

золотими запасами все одно став би відчутним – просто світ потребував все більше і більше грошей, і США лише вдало скористалися цією потребою.

Тут криється вся загадка: США першими у світі зрозуміли, що у наш час грошей можна випускати стільки, скільки потребує ринок. І, таким чином, безкарно експлуатувати весь світ. Новостворені гроші нічим не гірші за ті, що вже є в обігу, вони є повноцінним способом як для споживання, так і для інвестування. При цьому інвестиційний ресурс створюється абсолютно безплатно – саме по собі творення грошей не вимагає додаткових витрат, досить додати необхідну кількість нулів на рахунках центрального банку. Власне, ніхто ті не приховує цю властивість – "Створення нової купівельної сили з нічого відбувається на додачу до того обігу, який уже існував. Це якраз є те джерело, з якого у типових випадках фінансується створення нових виробництв" [7]. При цьому США на повну потужність використовують цей механізм для власного збагачення, а на додаток зуміли створити у всьому світі стійку догму, що "друкувати" гроші для потреб збагачення держави – "смертний гріх".

Таким чином, гроші протягом ХХ століття докорінно змінилися. Не просто металеві монети перестали відігравати роль посередника при обміні товарів – гроші взагалі втратили будь-яку власну вартісну основу. Час від часу висувуються ідеї щодо повернення до золота хоч би як вартісної основи грошового обігу, однак реалізувати їх неможливо в принципі – "золотий вік" у економіці вже не повернеться. В обігу залишилися винят-

ково нерозмінні грошові знаки, які мають купівельну спроможність лише тому, що на іншій стороні є маса товарів (у широкому розумінні)^{*}. Причому слова "паперові гроші" також не слід розуміти буквально – протягом того ж ХХ століття основну роль почали відігравати безготівкові грошові знаки, спочатку у вигляді записів у банківських облікових документах, а потім – у вигляді цифрових записів в електронній системі платежів.

Поява й поширення паперових грошей, безготівкових розрахунків і, найголовніше, втрата грошима золотого забезпечення змінило характер ринкових відносин. До цього держава не мала таких можливостей для збагачення шляхом простого творення нових грошей, контролю над станом грошових розрахунків і взагалі над усіма економічними процесами.

1. Гальчинський А.С. Теорія грошей.- К.Основи, 1996.- 413 с.; Гроші та кредит / За ред. М.І.Савлука.- К.: Либідь, 1992. – 331 с.; Деньги, кредит, банки. Учебник / Под ред. О.И.Лаврушина. М.: Финансы и статистика, 1998.- 448 с.; Хайек Ф.А. Частные деньги. Перевод с английского. М.: Институт Национальной Модели Экономики, 1996.- 229 с.; Ющенко В., Лисицький В. Гроші: розвиток попиту та пропозиції в Україні. – К.: Скарби, 2000.- 336 с. 2. Чухно А.А. Природа сучасних грошей, кредиту та грошово-кредитної політики "Фінанси України" – 2007.- №1, с. 58. 3. Вулфел Чарльз Дж. Энциклопедия банковского дела и финансов. Перевод с 10 американского издания // Самара: ЗАО "Издательский дом "Федоров", 2001. 1584 стр. 4. Золото в финансовой истории мира <http://www.bujet.ru>. 5. <http://www.3oloto.com.ua/istoriya-zolotodobychi/> 6. Наш Мир 2008-03-29 // <http://nm2000.kz/news/2008-03-29-4193>. 7. Шумпетер Й. Теория экономического развития // М. – Прогресс. – 1982, с 186.

Надійшла до редколегії 18.09.2009

М. Романюк, канд. екон. наук, доц.

ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА НЕОБХІДНІСТЬ КОДИФІКАЦІЇ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

У статті проаналізовано основні проблеми податкового адміністрування з точки зору його законодавчого регулювання. На підставі здійсненого аналізу зроблено висновок про необхідність кодифікації податкового законодавства шляхом прийняття Податкового Кодексу.

The basic problems of tax administration from point of his legislative adjusting are analysed in the article. On the basis of realizable analysis a conclusion about the necessity of tax legislation by acceptance of Internal revenue Code is done.

У відповідності до Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.02.2007р. №56-р Урядом України схвалена Концепція реформування податкової системи, яка розроблена на період до 2015 року з метою проведення цілісної та системної реформи у сфері оподаткування, та спрямована на підвищення конкурентоспроможності держави, зростання економічної активності суб'єктів господарювання та європейську інтеграцію [1].

Концепція, зокрема, констатує недоліки податкової системи України, до числа яких відноситься її фіскальна спрямованість, неоднорідність та нестабільність нормативно-правової бази оподаткування, недостатню узгодженість, а інколи – суперечливість законодавства з питань оподаткування, значні витрати на адміністрування податків, недостатня узгодженість та ефективність дій державних органів щодо реалізації державної податкової політики, недосконалість системи формування коштів соціального призначення.

На нашу думку, означені вище недоліки є, значною мірою наслідком проблеми податкового адміністрування, що полягає не тільки, і навіть – не стільки у дороговизні процесу справляння податків, а скоріше у слабкому науково-теоретичному обґрунтуванні системи адміністрування як фактичного механізму реалізації принципів і функцій податків, її втіленні в нормативну форму та проєкції в економічну практику.

Вирішення цієї проблеми є не менш актуальним, як вирішення інших проблем системного характеру: зрос-

тання податкової заборгованості платників перед бюджетами та державними цільовими фондами, бюджетна заборгованість з відшкодування податку на додану вартість, ухилення від оподаткування та розростання тіншового сектору економіки, нерівномірний розподіл податкового навантаження. Слід зазначити, що в кінцевому рахунку, ці проблеми тою чи іншою мірою пов'язані з податковим адмініструванням.

Визначення вдосконалення податкового адміністрування в якості пріоритету державної податкової політики відповідає головним принципам оподаткування, що були сформульовані ще А.Смітом у його класичній праці "Дослідження про природу та причини багатства народів" [4]:

Податкове адміністрування в сучасній економічній літературі нерідко асоціюють з податковим менеджментом. В той же час, окремі автори, наприклад А.І. Крисоватий, визначають податкове адміністрування, як систему науково обґрунтованих методичних дій щодо технічного регламентування та регулювання економічних відносин в оподаткуванні [1, с.220], тобто, як форму прийняття управлінських рішень, систему методів, форм і прийомів регулювання економічних відносин в сфері оподаткування для реалізації податкової політики держави.

^{*} Власне, нічого принципово нового в економіці не відбулося – і золото мало вартість та служило грошима лише тому, що йому протиставлялися всі інші товари. Коли у суспільстві нема товарного обігу, то золото не має цінності.